

ՊՐՈՖ. ՀԵՐՄԱՆ ԳՈԼՑ

ՅՈՋԱԿԱՆ ԼԵՓՄԻՈՒՄԻ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՅՈՒՄԸ ՊՈՏՏՂԱՍՈՒՄ

Ավելի քան յոթ տարի առաջ սկիզբ առած տևական միասնական ջանքերից և ամենահին ոչ անակնկալ ուժեղ դիմադրության հաղթահարումից հետո, 2003 թ. նոյեմբերի 21-ին, եկավ այն օրը, երբ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության Բրանդենբուրգ երկրամասի քաղաքամայր Պոտսդամում, Պֆինգստերգ բլրի ստորոտին, Գրոսե Վայմայստերշտրասե փողոցի թիվ 45 շենքում, հնարավոր եղավ հանդիսավոր կերպով կատարել Գերմանա-հայկական ընկերության ռաֆվիրա Յոհաննես Լեփսիուսի տուն-թանգարանի պաշտոնական բացումը: Սույն միջոցառումը համատեղ կազմակերպել էին Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg¹ հիմնադրամը և Förderverein Lepsius-Haus Potsdam e.V.² միությունը, որի միացյալ անդամն է արդեն դարձել Գերմանա-հայկական ընկերությունը: Միության պատվով նախագահներն են՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ.Տ. Գաբրելին Բ-ը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Տ.Տ. Արամ Ա-ը և Լեփսիուսի դուստրերից տիկին Վիոլա Աշկեն:

Հովանավորների միության հուշատախտակը, որը բացվել էր տոնակատարությունից առաջ, ծանուցում է, որ այստեղ 1908-1925 թթ. ապրել և աշխատել է եգիպտագետ Կարլ Ռիխարդ Լեփսիուսի որդին՝ գերմանացի ավետարանական աստվածաբան դոկտոր Յոհաննես Լեփսիուսը (1858-1926 թթ.), որը Օսմանյան կայսրությունում հայկական բնակչության կոտորածների և ցեղասպանության տարիներին (19-րդ դարի վերջին - 20-րդ դարի սկզբին) միջազգային հայանպաստ գործունեություն էր ծավալել Եվրոպայում և Արևելքում: Տարբեր լեզուներով թարգմանված իր վավերագրերով նա գերմանական և միջազգային հասարակայնության ուշադրությունը հրավիրեց մարդկության դեմ գործված այդ հանցագործության վրա:

Յ. Լեփսիուսի հայանպաստ աշխատանքը հուշատախտակում ներկայացվում է որպես ժանրային Ազգերի լիգայի և ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների և փախստականների պաշտպանության կազմակերպությունների նախակարապետի: Հայ ժողովրդի համար այդ աշխատանքն Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո շարունակեց Ֆրիտյոֆ Նանսենը՝ Ազգերի լիգայի առաջին գլխավոր կոմիսարը փախստականների գործերով: Ավստրիացի գրող Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա լեռան քառասուն օրը» հայոց դյուցազնավեպի միջոցով Յ. Լեփսիուսը դարձավ նաև համաշխարհային գեղարվեստական գրականության հերոս:

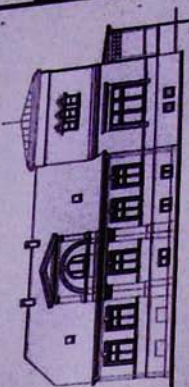
¹ Բեռլին-Բրանդենբուրգի պրուսական ամրոցների և զբոսայգիների պահպանության հիմնադրամ:

² Պոտսդամում Լեփսիուսի տուն-թանգարանի հովանավորների միություն (գրանցված միություն):

STIFTUNG PREUSSISCHE SCHLÖSSER UND GÄRTEN BERLIN · BRANDENBURG

LEPSIUS-HAUS - Große Weinmeisterstraße 45 Sanierung und Umbau

zur Forschungs- und Begleitsanierung mit Archiv und Bibliothek des Kulturvereins Lepsius-Haus e.V., Potsdam
 Dr. Barbara
 Schlosser
 Chemnitzstraße 10
 10557 Berlin
 Tel. 030/64 133 41 40

Ehemaliges Weinmeisterhaus des Kammerdieners
 Friedrich II., Johann Gottfried Zeising (1772)
 1800 Erweiterung

Nach 1868 zum Park der Villa Henkel gehörend
 Von 1907 - 1925 Wohnstätte des Dr. Johannes Lepsius,
 „Helfer und Anwalt des armenischen Volkes“

Buchern
 Schlosser
 Preussische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg
 Potsdam 14414 Potsdam
 Postfach 501462
 Tel.: 0331/96 94 - 0

Projektleitung:
 Stiftung Preussische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg
 Bauabteilung
 Lehnstraße 9
 14471 Potsdam
 Tel.: 0331/96 94 - 0
 Fax: 0331/96 94 105

Gefördert durch

- Bundesrepublik Deutschland,
- Land Berlin und Land Brandenburg,
- Landeshauptstadt Potsdam,
- Deutsche Stiftung Denkmalschutz.

ԼԵՓՍԻՍԻՍԻՍԻՍՏԻ ՏՈՒՆ-ԹԵՆԳԱՐԱՆԻ ՄՏԵՂԾԵՐՆԵ ՄԱՍԻՆ ԱԶԳԱՐԱՐՈՂ ՀՈՒՇԱՏԱՍԽԱՆՈՒ

הרבנית אסתר גרין, מנהלת תנועת "החיים",
במסגרת פגישתה עם הרבנית אסתר גרין

Հուշատախտակից, ի շարս այլ փաստերի, տեղեկանում ենք մաս, որ տուն-թանգարանում կազմակերպվելու է Լեփսիոսի կյանքին և գործունեությանը նվիրված ցուցահանդես՝ նրա արխիվի և համապատասխան մասնագիտական գրադարանի հետ միասին: Այս հիմքի վրա նախատեսվում է միջազգային և միջեկեղեցական համագործակցությամբ ստեղծել հայագիտական հետազոտությունների և հանդիպումների կենտրոն, ինչպես մաս՝ վերաբացել Յ. Լեփսիոսի կողմից 1923 թ. հիմնադրված Գերմանա-հայկական ակադեմիան:

Առավոտյան ժամը 10.30-ին հանդիսությունը բացվեց Լեփսիոսի տուն-թանգարանի հովանավորների միության առաջին նախագահ, Պոտսդամի Ավետարանական եկեղեցու գլխավոր սուպերինտենդանտ Հանս-Ուլրիխ Օուլցի խոսքով: Ելույթ ունեցան մաս Բեռլին-Բրանդենբուրգի Ավետարանական եկեղեցու եպիսկոպոս, Գերմանիայի Ավետարանական եկեղեցու խորհրդի նախագահ Վոլֆգանգ Հուբերը, Պոտսդամի քաղաքապետ Յան Յակոբսը և պրոֆ., դոկտոր Մանֆրեդ Աշկեն՝ Յ. Լեփսիոսի թոռը:

Գերմանացի թեմի առաջնորդ Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեկչյանն իր ելույթում ուշադրություն հրավիրեց այն անմխաղեպ փաստի վրա, որ 2003 թ. զարմանք թուրքական կառավարությունը թուրքական դպրոցներին մի հրամանագիր է արձակել, որով պարտավորեցնում է բոլոր դպրոցականներին՝ հայերին և հույներին ներառյալ, Թուրքիայում այլազգիների հետապնդման փաստը վիճարկող շարադրություններ գրել: Նման միջոցառումներն ընդգծում են Օսմանյան կայսրության մեջ հայկական բնակչության ճակատագրի և Թուրքիայում հայերի ներկա վիճակի բացահայտման ուղղությամբ Լեփսիոսի տուն-թանգարանի կողմից տարվելիք բացատրական աշխատանքի կարևորությունը:

Ժամը 11.00-ին Պոտսդամի Պֆինգստկիրխե եկեղեցում սկսվեց բուն հանդիսությունը՝ գլխավոր սուպերինտենդանտ Օուլցի ողջույնի խոսքով և «Առավոտ լուսո» շարականով՝ Անահիտ Աբգարյանի կատարմամբ: Երգին հաջորդում է Գերմանիայում Հայաստանի դեսպան Կարինե Ղազիմյանի ուղերձը, Ամենայն Հայոց երջանկահիշատակ Կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի՝ Լեփսիոսի մահվան 60-ամյակի առիթով տրված մշահավոր կոնդակը, որը ժամանակին ուղղվել էր լեփսիոսագիտական առաջին միջազգային համաժողովի մասնակիցներին Հալե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի անվան համալսարանում: Այստեղ իր գործունեությունն է ծավալել գիտնականների մի խումբ՝ Լեփսիոսի ժառանգությունը հետազոտած և հրատարակած պրոֆ. Հերման Գուլցի գլխավորությամբ:

Ֆոլկվազեն հիմնադրամի հովանավորությամբ Հ. Գուլցը և Ա. Մայսները տասնամյա սերտ համագործակցությամբ լույս ընծայեցին Յ. Լեփսիոսի արխիվի վավերագրերն ու պարբերագրերը³: Սրա հետ մեկտեղ հետազոտողների սույն խումբը, որի մաս են կազմում մաս Եկեղեցու պատմության մասնագետ Խաչիկ Ղազարյանը և բանասեր Արմենուհի Դրոս-Աբգարյանը, 1998 թ. հիմնեց Հայագիտական հետազոտությունների «Մեարոպ» կենտրոնը, որն աջակցում է մաս Լեփսիոսի տուն-թանգարանի աշխատանքներին:

³ Deutschland, Armenien und die Türkei 1895-1925. Dokumente und Zeitschriften aus dem Dr. Johannes-Lepsius-Archiv an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, K.G. Saur Verlag München (Teil 1: Katalog, 1998; Teil 2: Mikrofiche-Edition der Dokumente und Zeitschriften, 1999; Teil 3: Thematisches Lexikon – Kommentierter Index, München 2004).

Հանգուցյալ ճարտարապետ Էդմստ Պետեր Բարտմանի նախագծով վերականգնվող Լեփսիուսի տունը պատկանում է Պոտսդամի պատմական հին շինությունների թվին: Նրա սկզբնական ձախ հատվածը կառուցվել է 1772 թ. որպես Ֆրիդրիխ Մեծի սենեկապետ Յոհան Գոտֆրիդ Ցայզինգի գինեգործարան: Այս տան մեջ 1915 թ. աշնանը Լեփսիուսն աշխատել է հայոց ցեղասպանության առ այսօր չգերազանցված փաստաթղթերի ժողովածուի վրա՝ «Տեղեկագիր Թուրքիայում հայ ժողովրդի կացության մասին», որը 1916 թ. 20.500 տպաքանակով, հաղթահարելով գերմանական ռազմական գրաքննությունը, տարածվեց Գերմանիայում, ապա և տարբեր թարգմանություններով ամբողջ աշխարհով մեկ՝ դառնալով ցեղասպանության մասին վավերագրերն ամփոփող գլխավոր ժողովածուներից մեկը:

Այս տանը Լեփսիուսն Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո աշխատել է նաև վավերագրերի մյուս մեծ ժողովածուի վրա՝ «Գերմանիան և Հայաստանը 1914-1918 թթ.», որը 1919 թ. լույս տեսավ Պոտսդամում և նույնպես մնայուն նշանակություն ունի ցեղասպանության ուսումնասիրության և ճանաչման համար: Այստեղ այցելուներ էին գալիս ամենատարբեր երկրներից՝ ԱՄՆ-ից, Սկանդինավիայից, Ֆրանսիայից, Ռուսական կայսրությունից, Օսմանյան-թուրքական կայսրությունից և Իրանից, այդ թվում՝ բազում հայեր Սփյուռքից: Աշխարհով մեկ ցրված 10 միլիոն հայերի համար Պոտսդամը եղել է և կա ոչ այնքան Ֆրիդրիխ Մեծի, որքան Յոհաննես Լեփսիուսի քաղաքը, որի ապացույցը հայ անվանի մտավորական Մելքոն Բրիշչյանը գտել է 1935 թ. Նիկոսիայում՝ Կիպրոսում:

Լեփսիուսի տունը գիտական կենտրոնի և թանգարանի վերածելու գաղափարը Հ. Գոլցը և Ա. Մայսները 1996 թվականի փետրվարի 5-ին, Յ. Լեփսիուսի մահվան 70-ամյակի առթիվ Պոտսդամում հրավիրված համաժողովից հետո, հայտնել էին Պրուսական ամրոցների և զբոսայգիների պահպանության հիմնադրամի գլխավոր տնօրեն Հանս-Յոախիմ Գիրսբերգին, որն իսկույն հավանություն էր տվել այդ մտադրությանը և, հակառակ նրա իրականացման հետ կապված դժվարություններին, հետևողականորեն նպաստել էր Լեփսիուսի տան վերականգնման գործին: Այդ խնդիրը նա փոխանցեց իր հետնորդին՝ պրոֆ. Դորգերլոհին, որն էլ 2003 թ. նոյեմբերի 21-ին Լեփսիուսի գերմանացի և հայ բարեկամների հետ միասին կարողացավ նշել տան վերականգնման աշխատանքների պաշտոնապես սկսվելը:

Այժմ տան վերականգնման գործընթացը թևակոխում է իր վճարական փուլը: Արտաքին ծածկույթի մոտոցման համար (մեկ տարի տևողությամբ) կան բավականաչափ դրամական միջոցներ: Ներքին ծածկույթի կառուցման և վերականգնման համար անհրաժեշտ միջոցները դեռ պիտի հայթաթվեն: Այս նպատակով նախ նախատեսվում է ավելացնել ընկերության անդամների թիվը և նրանց անդամավճարները, որի համար անդամների և Գերմանա-հայկական ընկերության բոլոր անդամներին առաջարկվում է, բացի միացյալ անդամ լինելուց, անդամագրվել նաև անհատապես (տարեկան վճարը՝ 50 եվրո):

Անդամագրվելու դիմումներն ուղարկել հետևյալ հասցեով.

**Förderverein Lepsius-Haus Potsdam e.V., Herrn Geschäftsführer Peter Leinemann,
Postfach 600649, D-14460 Potsdam.**

Վերականգնումից հետո հետագա գործունեության գլխավոր նպատակը Լեփսիուսի տուն-թանգարանը, Գերմանա-հայկական ակադեմիայով, Լեփսիուսի արխիվով և գրադարանով հանդերձ, մյուս հիմնարկություններից անկախ հիմնադրամի վերածելն է: Այս ճանապարհով մայրաքաղաք Բեռլինի հարևանությամբ կառաջանա գերմանա-հայկական մի կենտրոն, որը սերտորեն կհամագործակցի Գերմանա-հայկական ընկերության հետ: Նման հիմնադրամ հիմնելու համար անհրաժեշտ է ամենաքիչը 2-3 միլիոն եվրո: Սկսած 100 եվրոյից նվիրատվությունները չեն հարկվում: Փոխանցումները պետք է կատարել բանկային հետևյալ հաշվեհամարին՝ նշելով „Stiftung Lepsius-Haus Potsdam“.

Förderverein Lepsius-Haus Potsdam e.V.,

Konto-Nummer: 1805746005

Bankleitzahl: 100 900 00

Volksbank Potsdam

Օգնե՛ք իրականացնելու Յոհաննես Լեփսիուսի գերմանա-հայկական շրջապատի և Հայաստանի Հանրապետությունում Գերմանիայի առաջին դեսպան Ջեյմս Գրինֆիլդի այս կարևոր ծրագիրը՝ Գերմանա-հայկական ակադեմիան կյանքի կոչելու վերաբերյալ:

Թարգմանությունը՝ Վ. ԱԲԳԱՐՅԱՆԻ